

Jiří Trnka – Staré pověsti české

Ondřej Mašek

Bakalářská práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

ABSTRAKT

Jiří Trnka patří mezi nejlepší animátory na světě. Natočil mnoho překrásných filmů na které se nedá zapomenout.

ABSTRACT

Jiří Trnka is the best animator on the world. He was shoot lot a beautiful movies and nobody couldn't forget them.

Děkuji touto cestou celému vedení Filmové školy ve Zlíně za praktické rady a odborné vedení mého studia.

OBSAH

1. ÚVOD : O vzniku animovaného filmu.....	5
2. Jiří Trnka	
2.1 Dětství a mládí.....	8
2.2 První kroky.....	10
2.3 Sám animátor.....	11
3. Staré pověsti české	
3.1 Pověst O Čechovi.....	15
3.2 O Krokovi a jeho dcerách.....	16
3.3 O Libuši a Přemyslovi.....	17
3.4 Dívčí válka.....	18
3.5 O Křesomyslu a Horymírovi.....	19
3.6 Lucká válka.....	20
3.7 Souhrn.....	21

4. Čím mě Jiří Trnka ovlivnil?.....	23
5. Budoucnost animovaného filmu.....	26
6. Závěr.....	27
7. Seznam použité literatury.....	28

ÚVOD

O vzniku animovaného filmu

Přijdete domů, zujete si boty a sednete si na gauč a zapnete televizi, ve které dávají nějaký film. Nebo si můžete zajít do kina. Důležité je, jestli se vám film líbil. Jenomže když se zamyslíte nad tím, kolik času zabralo natočit takový film, nebo ještě kolik času uplynulo, než se takový film vynalezl je pro někoho nepředstavitelný. Každopádně si asi nikdo z nás nedovede představit život bez filmu. Ale už od samého počátku naší lidské existence, člověk zachycoval různé výjevy z pradávných dob. A díky naší lidské inteligenci, jež se v průběhu let rozvíjela, naši předchůdci vymysleli, či vynalezli mnoho způsobů, zachytit pohyb, který později vedl ke klasickému filmu.

Lidé vymýšleli mnoho způsobů, ale nám asi nejbližší a nejznámější vynález byl STROBOSKOP. Stroboskop byl přístroj, který pocházel z řeckého slova, jež umožňoval setrvačnosti vnímání lidského oka, což znamená stroboskopický jev. Byl to přístroj, který přerušoval měnící obrázky, které pro naše vnímání vyvolával plynulý pohyb za určitého rytmu. *(Zjednodušeně řečeno princip kinematografie. Šlo o kotouče s vyřezávanými otvory, mezi kterými byly nakresleny různé fáze pohybující se postavy. Takový stroboskop se obrátil kreslenou stranou k zrcadlu, roztočil se a divák mohl škvírkou pozorovat v zrcadle obrázek. Jednotlivé fáze se při pozorování spojily a tak vzniklo zdání pohybu.)* Poté se ze stroboskopu přešlo na LATERNU MAGIKU nebo-li kouzelnou svítilnu. Zde se promítaly obrázky na průsvitném podkladě. Její první náznak se objevil už v roce 1420. Dále pan **Charles E. Reynaud** vynalezl PRAXINOSKOP. Šlo o nakreslené papírové pásky, na kterých byly různé fáze pohybu. Ty se instalovaly do takového bubnu, který při otáčení umožňoval diváku plynulý pohyb. V roce 1892 Charles E. Reynaud svůj vynález zdokonalil a začal v jednom pařížském muzeu promítat tyto pásky divákům, které byly dlouhé i padesát metrů. Nakonec bratři Lumiérové vynalezli první kinematograf, který sloužil jako kamera, projektor i kopírka. Zde si můžete povšimnout, jakou trnitou

cestou musel film projít a kolik času to muselo trvat. Lidé začali experimentovat a zkoušet různé techniky, až konečně v roce 1908 jistý francouzský kreslíř a karikaturista **Émile Cohl** natočil první animovaný film jménem FANTASMAGORIA. Tento krátký černobílý film odstartoval animovanou tvorbu a začal ovlivňovat několik set kreslířů, režisérů, ale také i animátorů. Animovaný film byl zahájen.

Émile Cohl Vymýšlel různé techniky filmů. Jeho filmy byly promítány veřejně a lidem se moc líbily. Byla v nich vtípnost a půvab. Dokázal rozhýbat úplně všecičko. Oživil dětské hračky, zápalky a různé předměty, které později daly podnět k loutkové animaci. Dalším průkopníkem byl ruský ředitel muzea. Jmenoval se Vladislav **Starevič**. Prý ho animace natolik pohltila, až se rozhodl, že nechá ředitele ředitelem a bude se jenom věnovat loutkovému animovanému filmu. Jeho nejznámější film který byl natočen v roce 1913 se jmenuje *CVRČEK A MRAVENEK*, který se i dostal do zahraničí. Dokonce se i Starevič pokusil natočit loutkový film **SEN NOCI SVATOJÁNSKÉ** od známého britského spisovatele dramatu Williama Shakespeara. Od tohoto filmu později opustil a Sen noci svatojánský mohl později natočit náš známý Jiří Trnka, o kterém budu psát později. Další velmi významný animátor byl **Pat Sullivan** z Austrálie. Ten v roce 1925 vdech život známému kočičímu rošťákovi **KOCOURU FELIXU**. Ten měl velikou popularitu u dětí, ale také i u dospělých. Jeho vtípnost a hrdość byla pro mnohé velkým vzorem a tak se začal objevovat na různých marketingových věcech i dokonce se začal vydávat comics. Tyto filmy byly velkým hnacím motorem všech animací na tomto světě. Všechny tyto filmy byly stále němé až do doby, kdy přišel velký animační bůh **Walt Disney**. V roce 1928 se v kresleném filmu konečně objevil zvuk, ale i dokonce barva. Té se právě chopil mladý umělec Walt Disney. Jeho první úspěch přišel s filmem **MICKEY KORMIDELNÍKEM** přinesl velký filmařský úspěch a postavička myšáka začala předčínat kocoura Felixe. Mladý Walt založil své vysněné studio, ve kterém pracoval řada nejlepších animátorů z USA, ale také i z celého světa. Byla to továrna na animované, ale i na hrané filmy. Začal točit celovečerní filmy. Málem bych zapomněl, že jeho první celovečerní animovaný film byl **SNĚHURKA A SEDM TRPASILÍKŮ**, který byl natočen v roce 1937. Hodně lidí mu nevěřilo a mysleli

si, že je blázen, ale Walt Disney se svého snu nevzdal a dokázal něco neuvěřitelného.

Od prvního animovaného filmu uplynulo spousta času. Mnoho výborných animátorů a režisérů tvořilo různé druhy animovaných filmů. Od kreslené animace až po počítačovou.

Walt Disney a sedm trpaslíků

Jiří Trnka

Dětství a mládí

Jiří Trnka se narodil 24. února 1912 v Plzni. Jeho matka Růžena a otec Rudolf už od jeho narození věděli, že jejich syn je velmi neobyčejný. Říká se, že Jiřík zdědil talent od své babičky, nebo-li od matky své matky. Jeho babička totiž byla velice dobrá malířka. Jirkova matka jednou řekla: *(„Jirka měl velikou zálibu v papírech a tužkách. Byl mu asi jeden rok, kdy si nejraději lehl na podlahu na břicho a čmáral tužkou na kusu papíru, až byl plný. Pak jej obrátil a počmáral i druhou stranu“*²⁾ Mladý Jirka byl tak zručný a tak přesný, až jednou jeho otec přinesl plastelínu značky Formela a on začal dále tvořit, ale tentokrát tvořil trojrozměrné postavičky.

Když byl Jirka trochu větší dostal mimořádný dar. Byla to laterna magica. Už od tohoto daru bylo zřejmé, že jednou bude filmař, jelikož pořád a pořád kreslil na kusy papírů rozfázované postavičky, které si posléze pouštěl. Také se říká, že jeho rodiče byli po pár dnech na mladého umělce natolik rozzlobeni, až mu jeho dárek sebrali a schovali. Samozřejmě to pro něj bylo něco nepředstavitelného, ale v ničem mu ho nezabránilo, aby stále na bílé kusy papírů rozkresloval postavičky. Jirka se také naučil řezbařinu. Dláty a rydly zhotovoval opravdu skvostné modely i loutky. Jejichž dokonalost byla až neuvěřitelná. A rodičům i kamarádům hrál loutkové představení. Možná by vás zajímalo, jak ten kluk vůbec mohl odpočívat. Jeho rodiče říkali, že odpočíval málo a jestliže si lehl do postele, okamžitě otevřel knihu a četl si. Knihami byl přímo fascinován. A díky nim měl později velmi dobrou fantasi.

V roce 1923 ho potkala nehezká událost, jež mu přivodila následky na celý život. Dostal velmi bolestivý zánět okostice a jeho pravá tvář mu ohromně otekla. Jeho rodiče ho poslali k zubaři, který mu vytrhnul jeden zub a když se nic nedělo, tak i druhý. Jenomže tvář byla stále oteklá. Lékař si nevěděl moc rady.

Pak ho ale napadlo, že vezme dva skalpely a rozřízne mu tvář. Při bolestivém zákroku lékař zjistil, že Jirkův stav je velice vážný. Mladíka odvezli na chirurgii, kde se na lékaře velice rozhněvali kvůli krutému zákroku, jaký provedl. Dalo se to provést jednoduše a hlavně bez trvalých následků. Od té doby měl Jiří Trnka velikou jizvu na pravé tváři. Jeho zranění mu ale nevadilo v dalším tvoření. I v nemocnici si stále kreslil a když se dostal opět ven.

Po dokončení základní školy se Jiří Trnka dostal na gymnázium, kde si jeho talentu všiml profesor Josef Skupa, který vedl umělce do dokonalosti. Jeho profesor byl opravdu na něj velice hrdý, jelikož už v sedmnácti letech dostával různé ceny z mezinárodních loutkářských výstav. Na Profesorův podnět přestoupil na Uměleckoprůmyslovou školu v Praze (1929 – 1935). Samozřejmě se oba umělci stále vídali. Dokonce i Jiří Trnka s profesorem Skupou spolupracovali. A dělali společně loutky do svých představeních. V letech 1936 až 1937 si Jiří Trnka vedl vlastní loutkovou scénu, kterou nazval Dřevěné divadlo.

Jiří Trnka se od malého klučička, který si rád kreslil i tvořil, dopracoval na velice váženého umělce, který svým talentem zastínil mnohé.

První kroky

V roce 1935 byl v Praze založen malý soukromý podnik nazvaný AFIT (Ateliér filmových triků). Pracovalo tu několik nadšenců, například Vladimír Novotný, Josef Váchal, Jaroslav Jílovec a další. Zde mnoho těchto umělců tvořilo krátké animované filmy. Jenomže za války se vše zkomplikovalo. Dokonce v roce 1944 byl AFIT zavřen a lidé z ateliéru měli jít na přeškolení pro válečný průmysl. Naštěstí to netrvalo dlouho a Československo bylo osvobozeno a krutá válka skončila. AFIT byl znovu otevřen v roce 1995 15. května. Výtvarníci a režiséři potřebovali nové talenty a tak rozhodli sítě. Natrefili na výraznou osobnost a to na Jiřího Trnku. Proto umělce požádali, jestli by s nimi nespolečně pracovali na nějakých kratších filmech. Jiří Trnka se okamžitě nabídl, že jim s radostí pomůže a tak s nimi začal spolupracovat. Dokonce byl natolik zdatný malíř, loutkář i kreslíř, že se ujal uměleckého vedení. Jejich první spolupráce byl kreslený animovaný film Zasadil dědeček řepu. Pro tento film Jiří Trnka napsal scénář a byl ze začátku určen pro loutkovou animaci. Tento film měl velký úspěch pro studio a tak tvůrci se rozhodli, že AFIT změnil jméno. V roce 1945 studio změnilo jméno na Bratři v triku,

který opět vymyslel Jiří Trnka. Ten to pojal dvousmyslně. Někdo si může říct, jako že jsou to obyčejní bratři, kteří mají pruhovaná trika, ale druhý smysl znamená, že v jejich studiu se dělají filmové triky. Jejich studio zahájilo novou éru animovaných filmů.

Ve studiu Bratři v Triku vzniklo mnoho filmů. Například v roce 1946 vytvořil Jiří Trnka svůj druhý film Zvířátka a Petrovští. Bylo to o zvířátkách a loupežnících. Další jeho film se jmenoval Dárek. Zde spolupracoval Trnka s Eduardem Hofmanem a Jiřím Brdečkou. Jejich spolupráce byla velice výborná. Prý si rozuměli v každé větě v každém smyslu. Jeho poslední film v tomto studiu se nazýval Pérák a SS (1946) Byl to kreslený animovaný film, kde se komíník stane pro českou společnost takovým super hrdinou a snaží se znepříjemnit Adolfu Hitleru, který je zde velice vtipně pojata, jakého-li plány na dobytí světa. Svými péry z gauče uniká gestapákům i samotnému Vůdci.

Sám animátor

Když Jiří Trnka odcházel bylo to prý kvůli tomu, že ho kreslený film nadále nenaplňoval. Zajímala ho spíše loutková animace. Sám na své náklady si Trnka v roce 1946 pořídil ateliér v Chourových domech v blízkosti národního divadla. Zde se pokusil o zrození prvního loutkového filmu. Nazýval se Betlém. Byla to první část celovečerního díla Špalíček (Český rok) Jiří Trnka byl velice ovlivněn českou krajinou a prostým českým lidem. Proto ho velice zajímalo toto téma a posléze vytvořil dalších šest cyklů. Betlém, Jaro, Legenda o svatém Prokopu, Masopust, Posvícení a Pouť. Všechny tyto filmy natočil v roce 1947 pod již uvedeným názvem Špalíček. Jeho úspěch byl neuvěřitelný. Lidé hrdě odcházeli z biografů a nedokázali pochopit, jak to ten Jiří Trnka dokázal. Jeho louky vypovídali lidskostí a umem. Je tedy jasné, že tento film dostal zlatou medaili na festivalu v Benátkách v roce 1948. Tento film vrhnul

Jiřího Trnku na první místa ve světové animaci. Dokonce mu začali říkat Walt Disney ze západu.

Jiří Trnka se zas tak moc nezajímal kolik cen vyhrál, nebo jak moc se o něm mluví. Pro něj bylo velice důležité tvořit. Dnem i nocí vymýšlel náměty na své filmy. Stále si skicoval různé návrhy a nakonec v roce 1949 zhotovil tři animované filmy. První film byl Román s basou. Druhý film byl Árie prémie a třetí jeho film byl Čertův mlýn. Všechny tyto filmy byly napsány s humorem a nadsázkou. Trnka dokonale v loutkách znázorňoval různé druhy charakterů. Každý, kdo se na jeho filmy podíval ihned pochopil, jestli tato postava je zlá, či směšná, nebo hodná. Dokonce se říká, že Trnka propůjčil svůj obličej do jedné ze svých loutek. A to do Árie prémie. Zde si můžete povšimnout trochu silnějšího, kníratého kočího. Jako by mu z oka vypadl.

Následující rok zhotovil další celovečerní film. Bajaja. Zde se náš Jiří Trnka opět stěhuje z Chourových ateliérů do Bartolomějské ulice, kde vzniká jeho nový domov. Nový ateliér. Po složité animaci prince Bajaji začíná přemýšlet o kresleném animovaném filmu. V roce 1951 natáčí zvláštní kreslený animovaný film. Dalo by se říci, že tento film není zase tak moc animovaný, ale animační prvky zde rozhodně jsou. Jan Werich zde propůjčil svůj libozvučný hlas.

Oba tito čeští velikáni byli velcí přátelé a hodně o Trnkových filmech debatovali. Rozhodně si myslím, že oba tito muži předběhli dobu a každý kdo je znal byl ohromen.

Jenomže Jiří Trnka byl experimentátor a tak ve stejném roce točí svůj první ploškový film zvaný Veselý cirkus. Zde se podíleli tři uznávaní výtvarníci. Kamil Lhoták, František Tichý a Zdenek Seydel. Bylo to opět velice humorné pojednání o cirkusovém dovádění.

Konečně se Jiří Trnka dostává do velice náročného projektu. Dlouhá léta bádá a přemýšlel, co přesně natočí. Chtěl něco zvláštního. Něco, co nadchne český lid. Až nakonec na to přišel. Bylo to v roce 1953. Jako malý kluk miloval Staré pověsti české od známého knižního autora Aloise Jiráska. A tak se rozhodnul natočit celovečerní film, který mu bude

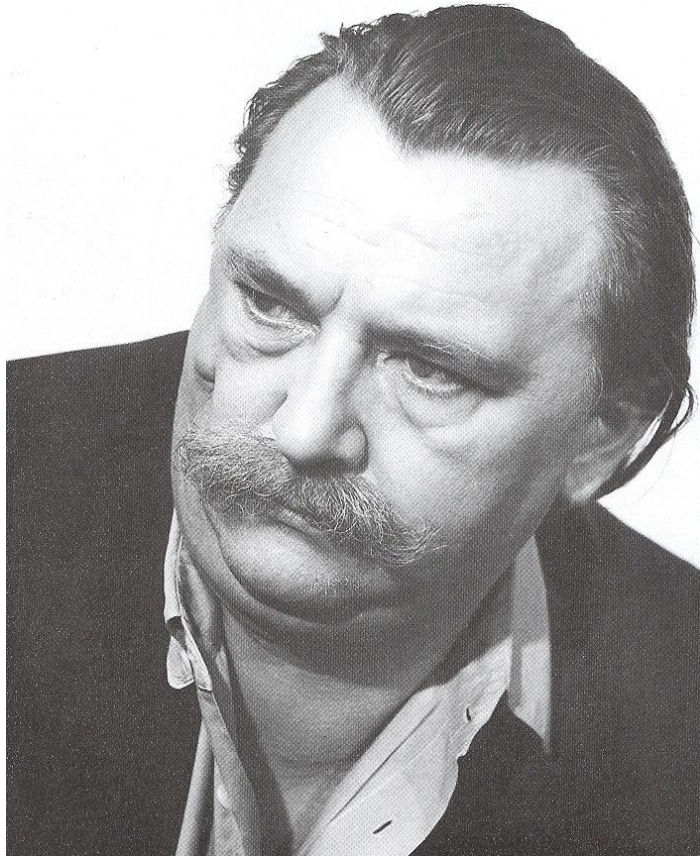
nejbližší. V animované loutce měl velikou sílu a tak za spolupráce Miloše Václava Kratochvíla a Jiřího Brdečky, zhotovil dílo o kterém si lidé povídají dodnes. Také toto dílo získalo státní cenu I. stupně i řadu cen po celém světě. Dokonale zde rozehrál Trnkovy pověsti.

V roce 1954 trnka točí další animovaný film. Už moc dobře věděl, že animované loutkové filmy má pevně v rukou a tak pod příběhem známého spisovatele Jaroslava Haška Osudy dobrého vojáka Švejka. Tentokrát se ale nechopil výtvarna. A proto Osudy dobrého vojáka Švejka měl známý umělec Josef Lada.

Sen noci svatojánské byl první širokoúhlý animovaný film v Čechách. Dlouhá léta nad ním Trnka bádala a přemýšlel jak ho natočit. Rozhodnul se, že se pokusí dát do filmu prvky baletu a hudby. K natáčení si přizval Břetislava Pojara, Jana Karpaše, Bohuslava Šrámka, Stanislava Látala a další. Vznikl film, který byl opravdu snem. Loutky byly profesionálně vyrobeny a vypadaly jako živé. Celková linka tohoto děje je velice dokonalá až neskutečně. V roce 1959 získal na Mezinárodním festivalu v Cannes Velkou cenu nejvyšší technické komise a cenu za nejlepší národní filmovou kolekci.

K jeho posledním filmům bych přiřadil Kybernetickou babičku, která je posunuta o několik staletí dál a Jiří Trnka si zde poprvé děj posadil do doby budoucnosti. Film je poněkud depresivní, jelikož v Československu byla zlá doba komunismu. Tento film byl přijat v dobrém, ale jeho Poslední film v roce 1966 jménem Ruka Trnkovým životem zcela otřásl. Film byl jak jinak, než loutkový a poněkud depresivní. Objevuje se zde i pixelace, což je animace s živým člověkem. Tento film byl hodně zavrhnut a Jiřího Trnku to zcela připravilo o další tvoření. Sice měl nějaké rozdělané návrhy na filmy, ale s přibývajícím nátlakem a stresem zemřel Jiří Trnka 30. prosince 1969 po velmi těžké nemoci.

Každý člověk na světě zná Jiřího Trnku. A jestli ne, tak aspoň jeho tvorbu. Na tohoto velikána se jen tak nikdy nezapomene, jelikož když se řekne animovaný loutkový film, tak to je jediný mistr. Mistr Jiří Trnka.

Zamyšlený Jiří Trnka

Pověst O Čechovi

(V Charvátské zemi, kde žil vojvoda Čech a jeho bratr Lech se rozpoutaly krvavé boje a oba bratři se rozhodli, že svou rodnou zemi opustí a půjdou hledat nová sídla. Se svým lidem se vydali na západ přes řeku Odru, Labe a Vltavu. Jelikož už byli po cestě velmi unavení, zastavili se u hory Říp, kde si odpočinuli. Hned z rána vystoupil Čech na horu, odkud viděl úrodnou krajinu. Nadšený pak sešel k lidu a zvěstoval, co viděl. Čech rozhodl, že se tu usadí. Lid nazval novou vlast po Čechovi. Rozdělili si mezi sebe půdu a začali ji obdělávat. Praotec Čech po třiceti letech zemřel. Jeho tělo spálili s potravou i zbrojí. Popel uložili do popelnice, kterou posléze pohřbili.)³

Jiří Trnka začal Staré pověsti putování skupinky vojvody Čecha. Je zde velice dramatická hudba a dobře zabírající kamera. Celkové výtvarné pojetí je zde mistrovské. Najednou se Čech zastaví a zapíchne svoji hůl, která je symbolem všech vojvodů v trnkovém vyprávění a kleká si k zemi. Všechny lidé taky. Praotec jim káže: (*„ Slyšte! To je ta země, kterou jste hledali. To je ta země zaslíbená. Zvěře a ptáků plná. Medem oplývající, jen jména nemá. Jakým jménem by měla být nazvána?..... Tvým! Tvým!!*)⁴ Náhle začne veselka, kde střihy prolínají různé druhy lidových zvyků. Lidé se radují, tančí, Začínají orat svoji půdu. Záběry na tu krásnou krajinu. Poté kamera najede na malého chlapce v ječmenu. Dalo by se klidně říci, že by to mohl být Ječmínek, ale v té době ještě nemohl existovat. Jsou zde záběry různých klidných scén, které přehlušují bouřlivé záběry blesků a hromů. Celková atmosféra nechává diváka stále překvapeného, až do doby, kdy vojvoda umírá a na film padá celková deprese ze ztráty hlavního hrdiny. První část odchází, nebo-li odlétá jako s ptákem na konci.

O Krokovi a jeho dcerách

(Po Čechově smrti zvolil lid svým novým vojvodou Kroka, který sídlil na Budči. Krok byl velmi moudrý, všem radil a byl spravedlivý. Na Budči byla škola, kde se učilo bohoslužbě, kouzlům a věštbám, které se považovala za největší umění. Jednoho dne Krok poručil, aby ho tři dny nikdo nerušil, protože bude rozmlouvat s duchy. Po třech dnech zavolal Lecha a starosty obcí, jelikož mu duchové napověděli, aby nechal vystavět nové sídlo. Okamžitě tedy poslal posly, kteří mu vyhledali nové místo. Krokovi se toto místo velice líbilo, a tak nebyl žádný důvod, proč by se nezačalo se stavbou. Hrad pojmenoval Vyšehrad. Léta plynula a čas byl nemilosrdný. Krok po své smrti na světě zanechal tři dcery. Kazi znala všechny léčivé byliny a po smrti svého otce žila na jeho hradu v Budči, který přejmenovala na Kazin. Teta nechala vystavět Tětín a i když měla moudrá Libuše hrad Libušín, po smrti otce zůstala na Vyšehradě, odkud panovala moudře a spravedlivě)⁵

Zde tvůrce dokonale znázornil dřívější dobu, kdy starý slepý vypravěč mluví k lidem o hrůzostrašné bestii, která zabíjí lidské bytosti a každý se jí velice bojí. Poté ale následuje putování Bivoje ve sněhu. Je zde dobře pojednáno dějství, kdy Bivoj chce skočit do díry. Odhodí svůj oštěp a pak skáče sám. Těžce dopadne. Začnou zde stříhy co vidí bojovník a i stříhy na něj. Je jasné, že někdo v houštině je. Bivoj hledá oštěp, ale dramaticky před kameru skáče hrůzostrašný divočák, který ji dočista zakryje.

Asi nejvíce propracovaná scéna z této pověsti je ta, kdy Bivoj dotáhne na svých zádech divočáka a všichni lidé na hradě utečou. Je zde velice zhuštěná atmosféra, kdy začne lýtý boj. Nakonec Bivoj zdatně kance uloví a opět lidé se začnou radovat a tančit. Celkově animovat scénu boje je velice složité a náročné, ale Jiřímu Trnkovi se to bravurně podařilo jak animačně, tak i kamerově.

O Libuši a Přemyslovi

(Kněžna Libuše často musela řešit spory mezi svým lidem. Jednoho dne k ní přišli dva sousedé, kteří se přeli o meze a pole. Libuše oba sousedy vyslechla a rozhodla ve prospěch mladšího z nich. Starší soused se posléze rozčílil nejen na to, že soud prohrál, ale i na to, že mu vládne žena. Libuše tedy po poradě se svými sestrami v tajemné zahradě

prohlásila před celým lidem, který nechala svolat, že si vezme za muže toho, kterého jí oni sami vyberou. Kněžna poslala na pomoc poslům svého koně, který měl vojvodu najít. Tento kůň dovedl posly do vesnice, kde našli malého chlapce a optali se jej na Přemysla. Podle chlapcovy rady se vydali na pole, kde poslové Přemyslovi vysvětlili důvod jejich návštěvy. Po jídle oblékli Přemysla do královského rouna a odjeli směrem k hradu, odkud je Libuše již netrpělivě vyhlížela. Zanedlouho dorazili k hradu. Když je kněžna zahlédla, rozeběhla se jim naproti. Ruku v ruce pak odešli vládnout.)⁶

Tato část si myslím, že je ze všeho nejdůležitější, jelikož tuto pověst musí znát opravdu každý. Jiří Trnka zde animoval mnoho postav. Mnoho charakterů. Například, kdy jeden z lidí se rozhněvá na Libuši a zařve: („*Hanba! Hanba! Hanba! Kdo tu soudí? Ženská dlouhých vlasů a krátkého rozumu*“)⁷ Potom následuje záběr, jak Libuše věští budoucnost. Vypadá zde tak trochu jako duch. Jiří Trnka zde použil dvojí expozici, což má zde svůj důvod. Také je zde dobrá návaznost na hůl od praotce Čecha. Poslové mu jí předají a divákovi je okamžitě jasné, kdo bude další vojvoda. Následuje dramatická zápletka, kdy na Přemysla jeden z vojáků vytáhne zbraň. Jedna žena určitě jménem Vlasta ho jeho narážku opětuje, ale Přemysl je zklidní až možná Vlastu trochu potupí. Ta dramaticky skáče na koně a ujíždí s několika lidmi pryč. Zde bych jenom podotknul, že animace člověka ale hlavně koně je velice složitá, ale i náročná. Tak a opět se vše promění na veselí a hodování a divák už může tušit, že přichází nový příběh.

Dívčí válka

(Po smrti Libuše ženy pocítily, že už nejsou tak vážené jako za života jejich královny. Muži se jim posmívali, kde jen mohli, a proto se ženy chopily luků a mečů a mužům vyhlásily válku. V čele s Vlastou nechaly vystavět hrad Děvín. Pobily na tři sta mužů, ale využívaly i jiných předností. Ženy přivázaly Šárku ke stromu a když jel okolo Ctirad se svou družinou, prosila ho, aby jí pomohl. Ctirad zatroubil na roh, který měla Šárka na krku. Objevily se ozbrojené dívky a Ctirada s družinou zabily. Ostatní muži byli odhodláni pomstít Ctiradovu smrt. V dalším boji podlehla Vlasta, ale i ostatní ženy.)8

Zde se trochu Jiří Trnka pozastavil na ději. Rozhodně když v jeho filmu vše končí veselím a ještě k tomu je v této pověsti láska. Nechtěl aby Ctirad zemřel. Proto jeho konec je více romatičtější, než z této klasické ukázky od Aloise Jiráska. Vždy je důležitá naděje, kterou zde Jiří Trnka umístil na samotný závěr. Když už vše vypadá, že Vlasta zastřelí šípem Ctirada, vrhá se jako živý štít Šárka a posléze všechny ženy. Nakonec poražená Vlasta sklání luk se šípem dolů a posléze odchází. Celková výprava je zde velice romanticky laděna, až na boje vojáků s ženským protějškem.

Jiří Trnka při práci

O Křesomyslu a Horymírovi

(Po Přemyslově smrti se na Českém trůnu vystřídalo mnoho mužů. Za vlády Křesomysla si lidé více hleděli hledání drahých kovů v hlubinách země než polí. Rýžovníci dychtiví po zbohatnutí si nechávali posílat pro chléb do pražského kraje. To se ale mnohým vladykům nelíbilo, a tak se odebrali k vojvodovi na Vyšehrad, jenž měl v čele Horymíra. Žádali Horymíra, aby si jeho lid více vážil chleba nežli stříbra a ostatních drahých kovů. Jenže kníže měl před očima vidinu po zbohatnutí, a tak vladykové odešli s nepořízenou. Když se lid dozvěděl, co se dělo na Vyšehradě, byl odhodlán pro pomstu, zejména pro Horymíra. Ihned se ho vydali hledat, ale jeden hodný člověk Horymíra předem varoval a horníci ho v Neumětelych nenašli. Horymír tehdy přísahal pomstu. Za několik dní shromáždil své sousedy a společně zaútočili na bezbranné horníky. Po tom, co se Vyšehrad dozvěděl o boji mezi Horymírem a horníky, byl Horymír obviněn a poslán do vězení. Sice se snažil hájit, ale nikdo už na něj nebral ohled. Zanedlouho měl být stát svým mečem. Jeho poslední přáním bylo naposledy se projet na svém koni Šemíkovi. Když Křesomysl viděl Horymíra na koni, nechal si ho zavolat, aby ho

osvobodil. Šemík se ale při skoku těžce zranil a Horymír za ním z Vyšehradu pospíchal. Šemík zakrátko zemřel. Horymír ho pochoval před svá vrata.)⁹

Zde se příběh poněkud rozštěpuje, jelikož vše relativně končilo dobře, jen jediná věc je nám okamžitě jasná, že Šemík pád nepřezijí. Rozhodně musím ale uznat, že kamera, jež zachycuje pohyb Horymíra a Šemíka je mistrovské dílo. Je zde tolik akce a tolik napětí, až pomalu vstáváte ze židle. Vše končí tak trochu pochmurně a nám začíná poslední příběh o...

Lucká válka

(Po Křesomyslovi vládl Neklan. Byl plachý a rád vše řešil smírně. Vojvoda Lučanů Vlastislav byl bojechtivý soused, který podnikal výpady na cizí území, kradl a plnil. Sám chtěl v Čechách vládnout a utiskovat lid. Tak povstala lucká válka. Neklan se boje bál, proto šel místo něj do bitvy jeho příbuzný Čestmír. Ten vyburcoval lid a Pražané pod jeho vedením svedli vítězný boj. Všechny Lučany v čele s Vlastislavem pobili. Čestmír v boji padl, proto mu byl vystrojen slavný pohřeb.)¹⁰

Tento příběh už není vůbec veselí. Je zde jenom boj a smrt. Začátek této pověsti je přímo úchvatný, kdy vojvoda Neklan prchá před kamerou a schovává se jí. Je zde velice profesionálně zachycen stres a charakter postavy. Diváka ihned přesvědčí, že má hodně veliké problémy. Poté když dorazí Čestmír okamžitě pochopí se, že on je opravdu ten pravý hrdina.

Jiří Trnka si nechal to nejlepší naposled, kdy Vlastislavova armáda čeká na armádu Čestmíra. Akční záběry, kdy havrani letí na vojáky a lučištníci je setřelí jsou opravdu působivé a kamera která zabírá letící šípy, působí svižně.

Lítý boj mezi vojevůdci s proměnnou časů nám dokazuje, že boj trvá opravdu dlouho. Čestmír nakonec Vlastislava poráží, když mu sekne do obličeje. Hrdě si jde pro vítězství a hrdě odráží všechny šípy. Ale nakonec padá s tuctem šípů mrtev. Jiří trnka to tu trochu také pozměnil, jelikož Čestmír zemřel až když mu jeho vojáci sundají helmu. Ale jeho verze je mnohem hrdinná a závěr, kdy ho pohřbívají působí velice depresivně.

Konec je na místě a my se zase očitáme uprostřed ječmenného pole, kde malé dítě pláče. Jak to končí tak to i začíná.

Souhrn

Staré pověsti české byly natočeny v roce 1953. Jak už jsem jednou uvedl získal mnoho cen i ocenění. Namluvili jej naši nejlepší herci Růžena Nasková, Zdeněk Štěpánek, Eduard Kohout, Václav Vydra st., Karel Heger. Celý film se skládá z šesti pověstí, které si Jiří Trnka osvojil a předělal. Určitě si myslím, že je dobře, že to udělal, jelikož se zde dá poznat jeho vznešený rukopis.

Také Hudba Václava Trojana i ruchy jsou zde dramatické, ale i lidové. Jiří Trnka ze začátku nechtěl moc používat hudbu ve filmu, ale díky zvuku má film ještě větší atmosféru.

Všech šest povídek mají kouzlo a každá je určitým způsobem výborná, ale jestli bych mohl říct za sebe, tak povídka Lucká válka je pro mě ta nejzajímavější a nejdokonalejší hudba i zvuk je zde hodně dobře rozvážen. Střih má silnou dějovou linku a kamera je zde nepopsatelně výborná. Nedokážu si představit jak v té době mohli točit takový to film. A pokud se říká, že i v jednom záběru bylo i

přes sedmdesát loutek, které se hýbaly je neuvěřitelná píle a odhodlání. Musím říct, že určité záběry z celého filmu, ale hlavně z této povídky si budu nadosmrti pamatovat. Jiří Trnka vdechnul život české legendě a legenda se stala skutečností.

před animací

Postavy se Starých pověstí českých

Čím mě Jiří Trnka ovlivnil?

Jako malý kluk mě hodně zajímaly animované filmy. Je to možná tím, že moje matka pracovala v Naivním divadle v Liberci a já jako malý kluk jsem chodil ze školky na představení a zkoušky. Vždycky mě okouzlovali pohádky a různé fantazijní příběhy. Dokázal jsem hodiny sedět a koukat se jak to všechno asi funguje. Také jsem chodil často do kina. Maminka mě odvedla na některou pohádku a odešla, jelikož se pořád se mnou nechtěla koukat na to samé. Mým velkým snem bylo udělat něco takového. Něco co by se dalo nakreslit a později i hýbat. Proto jsem se snažil nakreslit nějaké postavičky. Nikdo mi ale nevysvětlil, jak se vlastně rozhýbají.

Když jsem chodil na základní školu začal jsem chodit i do školy lidového umění, kde byl jeden můj profesor, který když si na něho teď vzpomenu, vypadal jako Jiří Trnka. Měl knírka byl oválnější postavy a dokonce i dělal loutky. Právě tento pan učitel mi začal říkat jak se co dělá a dokonce mě i začal učit řezbářství. Seznámil mě s různými autory animovaných filmů. A právě od něho jsem asi poprvé slyšel o Jiřím Trnkovi. Poté jsem se rozhodl, že se pokusím dělat animované filmy. Můj profesor mi říkal, že Jiří Trnka byl nejlepším animátorem. Vysvětlil mi, jak vypadala kostra loutek. Dříve tam nebyla klasická, kovová kostra. Dříve to dělali z drátků, které se po nějaké době rozbily. A animátor musel celou kostru udělat přesně do puntíku samou. Je až neuvěřitelné, jak se za pár desítek let všechno změnilo a zjednodušilo. Teď animovaný film může dělat pomalu každý, ale dříve to tak nešlo. Z určitého hlediska to mělo něco do sebe. A lidé si mohli animace vážit pomalu víc než teď. Momentálně je doba počítačů a klasická animovaná tvorba pomalu upadá? Já doufám, že ne a klasická loutková animace bude stále krásná a stále neodolatelná.

Jiří Trnka ve mně vzbuzuje nadšení k tvoření loutkových filmů. A hlavně moc dobře vím, že za určitou pílí a snahou je sklizené ovoce. Ale nechci zapomenout i na jiné animátory, které pro naši zemi vyanimovali animátorskou pověst. Pro mě jsou zde tři nejlepší osobnosti. Na prvním místě je Jiří Trnka.

Na druhém místě je Karel Zeman, který svým dokonalým výtvarným udělal díru do světa, jako ten Vynález zkázy. Jeho náměty a i nápady byly výborné.

Nevím zda se Jiří Trnka s Karlem Zemanem kamarádili, ale rozhodně by si měli co říct. Třetí osoba pochází také ze Zlína a tou myslím paní Hermínu Týrlovou, která přinesla do českých biografů první loutkový animovaný film. Možná díky ní Jiřího Trnku napadlo, že by mohl zkusit loutkovou animaci. Kdo ví. To už se určitě nedozvíme. Tito animátoři jsou největší osobností naší české kinematografii. Začínali točit na kolenou a dovedli se vyšplhat až na vrchol. Díky nim jsem objevil to co mě baví a čím bych chtěl v budoucnu být. Být jako oni.

Loutková animace je rozhodně složitá. Už když jsem se dostal na tuto školu, hned sem chtěl dělat loutkové filmy. Díky spolužákům jsem potkal mého dobrého kamaráda a spoluautora našeho bakalářského filmu. Oba dva jsme v prvním ročníku věděli, že budeme dělat loutku. Začali jsme tedy vymýšlet scénáře a různé náměty. Pořád nám ale něco chybělo. Pořád to nebylo ono. Až jednou jsem já a Aleš Jána rozhodli, že uděláme pohádku.

Začali jsme s přípravou scénáře. První námět byl o tom, že mlynář se vsadí s čertem, že postaví větší kopec než on. Čert mu samozřejmě nevěří, že by to mohl zvládnout a tak začne zápas. Jenomže čert neví, že mlynář má kouzelnou zástěru od staré babky a tím pádem unese toho víc než čert. Čert prohraje a mlynář si musí vzít za ženu starou babku, kterou ale vysvobodí a on se nakonec ožení s krásnou mlynářkou. Tento první námět by trval na půl hodiny a tak jsme s Alešem od toho upustili. Rozhodli jsme se, že mlynář se změní na myslivce a že čert bude čert.

Ve druhém roce našeho studia jsme začali dělat kulisy a storyboard. Ze začátku všechno šlo hladce, ale později se objevil sem tam nějaký problém. Výroba kulis byla velmi zajímavá a zábavná. Vše jsme se rozhodli dělat ze dřeva a tak jsme v jednom kuse kupovali nějaké prkýnka a vyrejpávali a řezali. Poté jsme zhotovili loutky. Já jsem měl čerta a Aleš měl myslivce. Každý si dal do svého charakteru něco ze sebe. A pořád jsme si říkali. Jestliže na tom budeme opravdu dřít a makat, tak se nám to musí povést. Když jsme byli se silami na konci, řekli jsme si, jestli takový Jiří Trnka, Karel Zeman či Hermína Týrlová by to vzdala? A řekli jsme si ne... Musíme to dodělat do konce a taky jsme to

dodělali. Poslední rok byl asi nejsložitější, jelikož jsme dnem i nocí byli pořád na place a animovali.

Opravdu dlouhé a dlouhé hodiny, až je to někdy pomalu na zbláznění, ale jak už jsme si jednou řekli. MY SE JEN TAK NEVZDÁME. A konečně potom, když jsme to vyděli hotové, mohli jsme být na sebe pyšni. Konečně jsme něco dokázali a odvedli.

Děj tohoto filmu je poněkud složitý, tak ho vysvětlím krátce. Myslivec je hrozný alkoholik. Teda možná že to tak vypadá, ale přitom není. Zavolá si čerta a jen si chce s čertem pohrát a udělat si z něj svojí další trofej na zeď. Čert si proto s ním začne hrát ruskou ruletu, kde myslivec dělá hrozného ťuňtu. Jenomže posléze se objeví, že opravdu to je jen jeho vychytralost a hlavně se z něj stává mnohem větší stvůra než je samotný čert. Čerta nakonec zastřelí, rozřeže, vypreparuje a nakonec si ho pověsí na stěnu ve své dřevěné chýši. A za chvilku začnou bimbat hodiny a myslivec ví, že už začíná jeho další hra...

Musím podotknout, že z pohádky se stal nakonec horor, ale chtěli jsme si zkusit takový akční horor s loutkou, který by působil na diváka jak vtipem, tak i hrůzostrašností. Neřeknu vám, jestli by se to panu Jiřímu Trnkovi líbilo, ale já jsem byl v tu chvíli na tvorbě tohoto filmu jako on.

Budoucnost animovaného filmu

Jestliže si představím, jak animace se od Trnkových let změnila, musím říct, že hodně. Mnoho českých i světových animátorů experimentovalo a piplalo se s něčím, co mělo hlavu a patu. Jen jednu věc na animaci moc neuznávám a to je počítačová animace. Přejde mi, že je poněkud neživá a taková tuhá. Protože pokud si na věc, se kterou chcete animovat nešáhnete není úplně dobře. Lidé teď už jenom hledí do monitorů a pomocí myši odklikávají povely, které jim automaticky vypočítají. Podle mě je mnohem důležitější si vzít papír, či loutku a vychutnat si okýnko po okýnku.

Sice se říká, že počítačová animace vládne animacím, ale dovedete si představit. Kdyby Jiří Trnka natočil Staré pověsti české na počítači. Já osobně si myslím, že by se to kouzlo hodně rychle vytratilo. A už by v tom nebyla ta jiskra.

Co bych si asi tak představoval je, že budu animovat loutkové filmy, nebo kreslené. Na počítači maximálně poskládám fotky za sebou a posléze sestřihám, ale nějakou 3D animaci nechci dělat, protože tady u nás máme velký potenciál na klasickou loutku. A na 3D animaci možná tak Spojené státy americké ve studiu PIXAR. U nich se člověk opravdu kochá jejich umem a vytrvalostí. Srší vtipy a gagy, ale rozhodně bych to nesrovnával s umem Jiřího Trnky.

Animovaný film se dál bude rozvíjet, stejně jako klasický film. Doba letí tak rychle kupředu, až si někdy říkám, kam a co bude za sto let. Doufám, že klasika zůstane pořád.

Závěr

Jiří Trnka byl velký muž. Už od samého začátku mu bylo dáno, že prorazí a každý o něm bude znát. Byl to člověk mnoha povolání. Jeho asi nejznámější bude u animovaných loutkových filmů. Ale nemyslete si, že uměl jenom točit. Dokázal výborně malovat. Dělal různé olejomalby na objednávky. Také patří mezi přední české ilustrátory. Snad všechny děti u nás aspoň jednou otevřely knížku s jeho nezaměnitelnými obrázky. Velice ho bavilo hrát loutkové divadlo pro své přátele a později pro svou rodinu. Dělal různé výtvarné návrhy do Národního divadla. Proto to byl i scénograf. Proslul i svým umem sochaře.

Je to velická škoda, že už Jiří Trnka není mezi námi, ale zanechal po sobě toho tolik, že na něho jen tak nezapomeneme. *(Trnka byl a stále zůstává umělcem i myslitelem bez pověr a iluzí, pro něhož výtvarné tvoření znamenalo také být pravdomluvný, protože stále ještě věřil v poctivost a upřímnost, v tyto dva předpoklady etického lidského života)*¹¹

A pokud budu točit někdy nějaký animovaný film, budu vědět, že animace se nedá odfláknout. Animace otevírá jiný rozměr, kde jako VY vdechnete život něčemu, co se ještě nehýbe. A nejsensačnější věc na animaci je ta, když tu svoji práci uvidíte na plátně a řeknete si, že jste pro to dali cokoliv. Postavička, která se vám tam bude hýbat je vaše dílo. Vaše dítě. Váš život...

Jan Werich s Jiřím Trnkou

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- (1) Jiří Tibitzl Panáčky na plátně 1989
- (2) L. H. Augustin Jiří Trnka 2002
- (3) Internet Wikipedia.cz/com
- (4) Video Dokument o Jiřím Trnkovi
- (5) Internet Wikipedia.cz/com
- (6) Internet Wikipedia.cz/com
- (7) Video Dokument o Jiřím Trnkovi
- (8) Internet Wikipedia.cz/com
- (9) Internet Wikipedia.cz/com
- (10) Internet Wikipedia.cz/com
- (11) L. H. Augustin Jiří Trnka 2002

